

بررسی امکان تولید جمعیت تمام ماده تریپلوئید قزل‌آلای رنگین کمان (*Oncorhynchus mykiss*)

محمد رضا کلباسی* و سید علی جوهری^۱

(تاریخ دریافت: ۸۴/۸/۱۰؛ تاریخ پذیرش: ۸۶/۳/۱۳)

چکیده

به منظور کاهش آثار نامطلوب بلوغ جنسی بر رشد و بازماندگی ماهی قزل‌آلای رنگین کمان، در این مطالعه امکان تولید جمعیت تمام ماده تریپلوئید، با استفاده از شوک گرمایی زود هنگام بر تخمک‌های لقاح یافته با اسپرم نرهای تغییر جنسیت یافته، مورد بررسی قرار گرفت. میزان القای تریپلوئیدی به وسیله سنجش ابعاد گلبول‌های قرمز تعیین گردید و جهت تایید تشخیص از روش‌های شمارش تعداد هستک‌ها (NORs) در سلول‌های آبشش و تهیه گسترش‌های کروموزومی استفاده شد. هم‌چنین به منظور بررسی نسبت‌های جنسی و تکامل گنادها در ماهیان تولید شده مطالعات بافت‌شناسی صورت گرفت. نتایج این بررسی نشان داد که نتاج حاصل از لقاح اسپرم نرهای تغییر جنسیت یافته با تخمک ماده‌های معمولی ۱۰۰٪ ماده بودند. هم‌چنین شوک گرمای $26/5^{\circ}\text{C}$ به مدت ۲۰ دقیقه روی تخم‌ها، پس از گذشت ۲۰ دقیقه از لقاح، باعث القای تریپلوئیدی به میزان ۸۰٪ گردید. ماهیان تمام ماده تریپلوئید، تمام ماده دیپلوئید و مخلوط نر و ماده دیپلوئید از لحاظ مراحل مختلف انکوباسیون (میزان چشم زدگی، میزان تفریح تخم‌های چشم زده و میزان بازماندگی از تفریح تا شروع تغذیه فعال) تفاوت معنی‌داری نشان ندادند ($P>0/05$)، ولی میزان چشم زدگی و تفریح در تیمار مخلوط نر و ماده تریپلوئید نسبت به سایر تیمارها به‌طور معنی‌داری پایین‌تر بود ($P>0/05$). در سن ۸ ماهگی تکامل بیضه‌ها در ماهیان نر دیپلوئید و نر تریپلوئید به یک میزان و در مراحل اولیه اسپرماتوزن بود. هم‌چنین تخمدان در ماده‌های دیپلوئید حاوی اووسیت‌هایی در مرحله پیش زرده‌سازی یا پیش هسته‌سازی بود، درحالی که تخمدان ماده‌های تریپلوئید با وجود داشتن ساختار تیغه‌ای مشخص، فاقد اووسیت بود.

واژه‌های کلیدی: قزل‌آلای رنگین کمان، تمام ماده، تریپلوئید، نر تغییر جنسیت یافته، شوک گرمایی

مقدمه

باعث کاهش رشد بدن می‌شود زیرا انرژی که باید صرف تولید گوشت گردد، به مصرف توسعه گنادها و بروز صفات ثانویه جنسی و رفتارهای تولید مثلی می‌رسد (۲۴). از سوی دیگر بلوغ جنسی باعث کاهش کیفیت گوشت می‌گردد، زیرا چربی و پروتئین ماهیچه تخلیه شده و جای آن را آب می‌گیرد و نیز رنگدانه‌های ماهیچه‌ها خارج شده

دستکاری کروموزومی گونه‌های مختلف آبزیان امروزه در دنیا به‌عنوان یک روش مفید در بهبود ویژگی‌های ژنتیکی ماهیان، بسیار رایج می‌باشد (۲۱). یکی از مشکلات موجود در صنعت پرورش آبزیان، ظهور زود هنگام بلوغ جنسی است. پدیده بلوغ جنسی در بسیاری از ماهیان از جمله قزل‌آلای رنگین کمان

۱. به ترتیب استادیار و دانش‌آموخته کارشناسی ارشد (در حال حاضر دانشجوی دکتری) شیلات، دانشکده علوم دریایی، دانشگاه تربیت مدرس، نور

*: مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: Kalbassi_m@modares.ac.ir

نمایند (Neomale) و در نتیجه آمیزش آنها با ماهیان ماده معمولی، تخم‌های تمام ماده با ژنوتیپ XX به دست آورد و در مرحله بعد با استفاده از شوک‌های زود هنگام تریپلوئیدی را روی این تخم‌ها القا نمود (۴). هدف اصلی از انجام این تحقیق بررسی امکان تولید جمعیت تمام ماده تریپلوئید قزل‌آلای رنگین‌کمان در شرایط ایران و به‌منظور جلوگیری از پدیده بلوغ جنسی بود.

مواد و روش‌ها

این آزمایش در اردیبهشت سال ۱۳۸۳ در کارگاه تکثیر و پرورش آزادماهیان شهید باهنر واقع در رودبارک کلاردشت انجام گردید. تیمارهای مورد بررسی شامل چهار گروه به شرح جدول ۱ بودند که برای اطمینان از نتایج آزمایش، هر تیمار با سه تکرار بررسی گردید.

در این آزمایش از مخلوط تخمک ۸ مولد ماده ۳ و ۴ ساله و از ۸ مولد نر معمولی ۲ و ۳ ساله (جهت استحصال اسپرم حاوی کروموزوم‌های X و Y) و ۸ مولد نر تغییر جنسیت یافته ۳ ساله (جهت استحصال اسپرم حاوی کروموزوم‌های X) استفاده گردید. نرهای تغییر جنسیت یافته از میان ماهیانی که در سال ۱۳۸۰ در کارگاه کلاردشت با استفاده از تیمار هورمونی (۱۷-آلفا متیل تستوسترون) تولید (۳) و در زمان اجرای تحقیق حاضر به مولد قابل استفاده تبدیل شده بودند، انتخاب گردیدند. استحصال تخمک از ماده‌های معمولی و اسپرم از نرهای معمولی، به شیوه متداول در کارگاه‌های تکثیر صورت پذیرفت. به‌منظور از بین بردن اثرات ژنتیکی استفاده از مولدین ماده مختلف در نتایج آزمایش، تخمک‌های استحصالی (۲۰۰۰ گرم) قبل از لقاح به خوبی با هم مخلوط شدند و برای هر تیمار از مخلوط تخمک‌ها استفاده گردید (۱۹). برای استحصال اسپرم ماهیان نر تغییر جنسیت یافته که فاقد مجرای اسپرم بر بودند، ابتدا بافت بیضه از بدن خارج شد و سپس با فشار بیضه روی یک الک، اسپرم مستقیماً از این بافت خارج گردید (۱). کلیه لقاح‌ها به روش نیمه خشک انجام گردید (۶). برای به حداکثر رساندن میزان لقاح از مخلوط اسپرم چند مولد نر به‌منظور بارور ساختن

و وارد تخمک‌ها می‌شود (۸). هم‌چنین رشد غدد جنسی تغییراتی را در دستگاه گوارش ماهیان به‌وجود آورده که رغبت ماهی به تغذیه و بازده تبدیل غذا در لوله گوارش را کاهش می‌دهد و ماهی لاغر می‌شود (۱۱). با رشد دستگاه تناسلی تغییرات عدیده‌ای در شکل ظاهری ماهی قزل‌آلا پدید می‌آید که شامل سیاه شدن رنگ ماهی، انحناى فکین و افزایش ضخامت پوست می‌باشد. به‌علاوه با رشد غدد جنسی به‌خصوص در جنس نر تغییراتی در بافت پوششی پوست به‌وجود می‌آید که حساسیت پوست را به بیماری‌های عفونی مانند بیماری‌های باکتریایی و قارچی زیاد کرده و در نتیجه باعث مرگ و میر در مولدین نر در این مرحله می‌شود (۲).

برای جلوگیری از وقوع پدیده بلوغ در ماهیان می‌توان آنها را عقیم کرد. القای تریپلوئیدی یکی از روش‌های مؤثر برای تولید ماهیان عقیم و روشی اقتصادی برای عقیم‌سازی در مقیاس تجاری است (۲۰). سرکوب تکامل گنادها در بیشتر ماهیان تریپلوئید باعث می‌شود انرژی متابولیک و منابع غذایی که در حالت عادی برای توسعه خصوصیات جنسی و تولید مثل مصرف می‌شود، صرف رشد سریع‌تر بدن گردد (۲۶). در قزل‌آلای رنگین‌کمان ماده‌های تریپلوئید تقریباً هیچ‌گونه تکامل تخمدانی نشان نمی‌دهند ولی نرهای تریپلوئید از لحاظ مورفولوژیک قابل شناسایی از نرهای دیپلوئید نیستند و بیضه‌هایشان شبیه نرهای دیپلوئید تکامل می‌یابد و بزرگ می‌شود (۳۰). بنابراین نرهای تریپلوئید ظاهراً بالغ می‌شوند و از لحاظ آیزی پروری سودمند نیستند هرچند که از نظر تولید نسل عقیم می‌باشند (۸). در واقع نرهای تریپلوئید، اسپرماتوزوای آنیوپلوئید تولید می‌کنند که قادر به تولید لارو نمی‌باشد (۲۵). لذا القای تریپلوئیدی زمانی سودمند و مؤثر خواهد بود که بر روی ماهیان ماده اعمال شود و بنابراین هدف اصلی، تولید جمعیت تمام ماده تریپلوئید می‌باشد که در آنها تکامل گنادها به شدت کاهش یافته است (۲۴). در مورد ایجاد جمعیت تمام ماده تریپلوئید دو مرحله اساسی باید طی شود. ابتدا باید ماهیان نری را تولید کرد که فقط اسپرم حاوی کروموزوم‌های X

جدول ۱. ویژگی تیمارهای مورد استفاده در تحقیق حاضر

نتیجه مورد انتظار	شوک گرمایی ^۱	مولدین مورد استفاده			ویژگی تیمار
		Neomale نر	ماده معمولی	نر معمولی	
نرو ماده دیپلوئید (گروه شاهد)	-	-	*	*	۱
تمام ماده دیپلوئید	-	*	*	-	۲
نر و ماده تریپلوئید	*	-	*	*	۳
تمام ماده تریپلوئید	*	*	*	-	۴

۱. شوک گرمایی 26°C به مدت ۲۰ دقیقه و زمان شروع شوک دهی ۲۰ دقیقه پس از لقاح

تأیید نتایج به دست آمده، از روش رنگ آمیزی نقاط سازمان دهنده هسته [NORs (Nucleous Organizer Regions)] با نیترات نقره استفاده گردید (۲۲). سپس درصد القای تریپلوئیدی در هر یک از تیمارها از رابطه ۱ محاسبه گردید (۱۱).

[۱] $100 \times (\text{تعداد کل ماهیان دیپلوئید و تریپلوئید} / \text{تعداد ماهیان تریپلوئید}) = \text{میزان تریپلوئیدی} (\%)$
 برای تعیین جنسیت ماهیان و سنجش تکامل گناد آنها، گناد ماهیانی که برای سنجش پلوئیدی استفاده گردیده بود خارج شده و مقاطع بافت‌شناسی از آن تهیه و به روش هماتوکسیلین-اوتوزین (H&E) رنگ آمیزی گردید (۵). برش‌های حاصله با میکروسکوپ نوری با بزرگنمایی $400\times$ بررسی گردید.

تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها با استفاده از نرم افزارهای Excel و SPSS₁₂ انجام شد. نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگراف اسمیرنف سنجیده شد و نتایج نشان داد که داده با اطمینان ۹۵٪ نرمال بودند ($P > 0.05$) و لذا برای تعیین معنی‌دار بودن اختلاف بین پارامترهای مورد بررسی در تیمارها، تجزیه واریانس یک طرفه (ANOVA) استفاده شد. در صورت مشاهده اختلاف بین داده‌ها از آزمون چند دامنه‌ای دانکن جهت تعیین معنی‌دار بودن یا نبودن اختلاف موجود در سطح ۹۵٪ استفاده گردید.

نتایج

نتایج حاصل از مرحله انکوباسیون در نمودار ۱ نشان داده شده

تخمک‌ها استفاده گردید (برای هر تکرار به ازای ۱۵۰ گرم تخمک ۱۰۰ میلی لیتر اسپرم استفاده شد). هم‌چنین برای افزایش خاصیت لقاح اسپرم‌ها از محلول تقویت کننده اسپرم بیلارد (۱۰) استفاده شد. پس از عملیات لقاح، تخم‌ها با آب کارگاه شسته شده و پوسته‌های تخم و اسپرم‌های اضافی خارج گردید. تخم‌های لقاح یافته برای طی مراحل جنینی به سینی‌های انکوباسیون منتقل گردید. برای القاء پلوئیدی در تیمار ۳ و ۴ از شوک گرمایی $26/5^{\circ}\text{C}$ به مدت ۲۰ دقیقه و پس از گذشت ۲۰ دقیقه از عملیات لقاح استفاده گردید. تلفات انکوباسیون و تخم‌های قارچ زده به‌طور روزانه شمارش و جدا گردید. پس از چشم زدگی تخم‌ها، با توجه به یکسان بودن شرایط محیطی، درصد چشم زدگی تخم‌ها به‌عنوان معیاری برای سنجش میزان موفقیت لقاح مدنظر قرار گرفت. هم‌چنین درصد تفریخ تخم‌های چشم زده، درصد بازماندگی لاروها از زمان تفریخ تا شروع تغذیه فعال و درصد بدشکلی لاروها در طی مراحل انکوباسیون محاسبه و ثبت گردید. پس از طی دوره انکوباسیون، لاروها به مدت ۸ ماه بعد از تفریخ در استخرهای گرد نگهداری شدند. در پایان این مدت که وزن ماهیان به حدود ۲۰ گرم رسید، برای بررسی تکامل گنادها و تعیین جنسیت آنها، تعداد ۳۰ ماهی از هر تیمار نمونه‌برداری گردید. هم‌چنین برای سنجش میزان القای تریپلوئیدی از همین ماهیان استفاده گردید. برای تعیین میزان القای پلوئیدی از روش بررسی اندازه هسته گلوبول‌های قرمز استفاده گردید (۲۶) و برای

با افزایش ابعاد گلوبول‌های قرمز و تعداد هستک‌های سلول سطح پلوئیدی از $2n = 60$ به $3n = 90$ افزایش یافته است (شکل ۲).

نتایج بررسی بافت‌شناسی گناد ماهیان نشان داد که نتاج حاصل از ترکیب اسپرم نرهای معمولی با تخمک ماده‌های معمولی، ۴۰٪ نر و ۶۰٪ ماده بودند، در حالی که نتاج حاصل از ترکیب اسپرم نرهای تغییر جنسیت یافته با تخمک ماده‌های معمولی تماماً ماده بودند (۱۰۰٪). هم‌چنین القای تریپلوئیدی تأثیری در نسبت‌های جنسی ماهیان نداشت به طوری که تعداد ماهیان ماده در تیمار تریپلوئید مخلوط نر و ماده، ۶۴/۴۶٪ و در تیمار دیپلوئید مخلوط نر و ماده، ۶۱/۱۱٪ بود که تفاوت معنی‌داری با هم نداشتند ($P > 0/05$).

بیضه ماهیان دیپلوئید و تریپلوئید از لحاظ مراحل تکاملی در سن ۸ ماهگی تقریباً در یک وضعیت یعنی مراحل اولیه اسپرماتوزنز قرار داشتند (شکل ۳). تخمدان ماهیان دیپلوئید در این سن در مرحله پری‌ویتلوژنیک و یا پری‌نوکلئولوس بود؛ در حالی که در ماهیان تریپلوئید اگرچه ساختار تیغه‌ای تخمدان شکل گرفته بود ولی از لحاظ تکاملی در همان مراحل اولیه قرار داشت (شکل ۴).

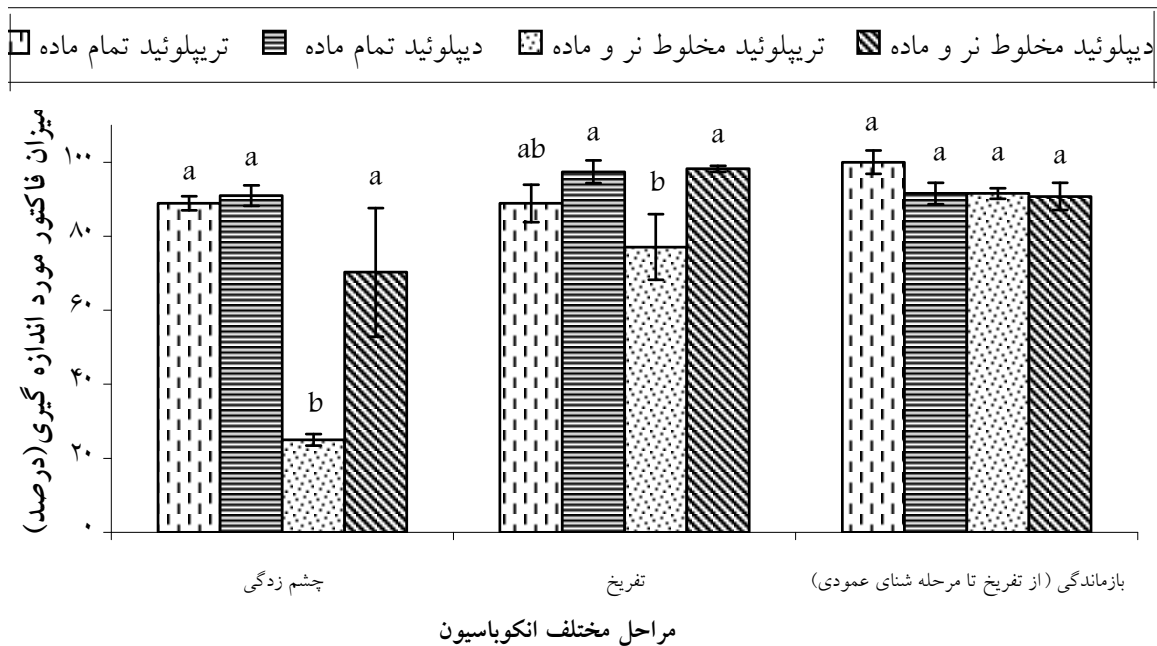
بحث و نتیجه‌گیری

در بررسی حاضر میزان چشم‌زدگی تخم‌ها بین تیمارهای تمام ماده دیپلوئید، تمام ماده تریپلوئید و مخلوط نر و ماده دیپلوئید تفاوت معنی‌داری نداشت. از طرفی این میزان در ماهیان مخلوط نر و ماده تریپلوئید به‌طور معنی‌داری پایین‌تر از سایر تیمارها بود که می‌تواند ناشی از پایین بودن کیفیت اسپرم نرهای معمولی استفاده شده، در مقایسه با نرهای تغییر جنسیت یافته باشد. زیرا همان‌طور که در نمودار ۱ دیده شد، در تیمار مخلوط نر و ماده دیپلوئید نسبت به تمام ماده دیپلوئید کاهش جزئی درصد چشم‌زدگی مشاهده می‌شود که اگرچه این تفاوت معنی‌دار نیست، ولی بیانگر پایین بودن کیفیت اسپرم نرهای معمولی در یکی از تیمارهای شاهد می‌باشد. حال وقتی این عامل منفی با

است. پس از گذشت ۱۵۰ درجه روز تخم‌ها شروع به چشم‌زدن کردند. بررسی نتایج حاصل از مرحله چشم‌زدگی در تیمارهای مختلف نشان داد که به غیر از تیمار تریپلوئید مخلوط نر و ماده که میزان چشم‌زدگی در آن به‌طور معنی‌داری پایین‌تر بود ($P > 0/05$)، در سایر تیمارها این میزان تفاوت معنی‌داری نداشت ($P > 0/05$). بررسی نتایج حاصل از میزان تفریخ تخم‌های چشم‌زده نشان داد که این میزان در ماهیان دیپلوئید بیشتر از ماهیان تریپلوئید بود. در تیمار تمام ماده تریپلوئید میزان چشم‌زدگی تفاوت معنی‌داری با سایر تیمارها نداشت ($P > 0/05$)، در حالی که در تیمار تریپلوئید مخلوط نر و ماده این میزان پایین‌تر از سایر تیمارها بود ($P > 0/05$). بررسی نتایج حاصل از میزان بازماندگی از زمان تفریخ تا مرحله شنای عمودی تفاوت معنی‌داری در تیمارهای مختلف نشان نداد ($P > 0/05$).

تعداد لاروهای بدشکل در تیمار تریپلوئید مخلوط نر و ماده برابر ۶/۵۴٪ بود که به‌طور معنی‌داری بالاتر از تیمار تریپلوئید تمام ماده (۰/۵٪) بود ($P < 0/05$)، هم‌چنین حالات بدشکلی در هیچ یک از تیمارهای دیپلوئید مشاهده نگردید.

نتایج حاصل از بررسی ابعاد گلوبول‌های قرمز ماهیان دیپلوئید و تریپلوئید نشان داد که در ماهیان تریپلوئید ابعاد سلول و هسته گلوبول‌های قرمز حدود ۱/۳ تا ۱/۷ برابر افزایش یافته بود (جدول ۲). بر این اساس درصد القای تریپلوئیدی در تیمار تمام ماده تریپلوئید ۸۰/۷۶٪ اندازه‌گیری شد که تفاوت معنی‌داری با تیمار مخلوط نر و ماده تریپلوئید (۸۰/۹۵٪) نشان نداد ($P > 0/05$). در این خصوص نتایج مربوط به تأیید تشخیص پلوئیدی در مورد بررسی تعداد هستک سلول‌های آبشش ماهیانی که ابعاد گلوبول قرمز آنها اندازه‌گیری شده بود، نشان داد که این تعداد در ماهیان دیپلوئید ۱ یا ۲ عدد ولی در ماهیان تریپلوئید ۱، ۲ و ۳ عدد بود (شکل ۱). هم‌چنین تفاوت معنی‌داری بین ماهیان تمام ماده و مخلوط نر و ماده از لحاظ نسبت و تعداد هستک‌ها مشاهده نگردید ($P > 0/05$) به‌علاوه بررسی گسترش‌های کروموزومی نشان داد که هم‌زمان

نمودار ۱. مقایسه نتایج حاصل از مرحله انکوباسیون تولید جمعیت تمام ماده تریپلوئید قزل‌آلای رنگین کمان

جدول ۲. میانگین و نسبت ابعاد سلول و هسته گلبول‌های قرمز در ماهیان تمام ماده و مخلوط نر و ماده دپلوئید و تریپلوئید قزل‌آلای رنگین کمان

تریپلوئید تمام ماده	دپلوئید تمام ماده	تریپلوئید مخلوط نر و ماده	دپلوئید مخلوط نر و ماده	نسبت تریپلوئید به دپلوئید	
۱۸۰/۴۴	۱۰۹/۲۶	۱۷۳/۳۹	۱۳۲/۱۷	۱/۴۶	مساحت سلول (μm^2)
۲۶/۲۱	۱۸/۰۴	۲۷/۷۹	۱۸/۸۳	۱/۴۶	مساحت هسته (μm^2)
۱۳۷۰/۲۶	۷۰۱/۸۷	۱۲۸۷/۲۶	۹۴۹/۲۳	۱/۶	حجم سلول (μm^3)
۶۳/۵۵	۴۲/۴۰	۷۰/۶۹	۴۴/۶۲	۱/۵۴	حجم هسته (μm^3)

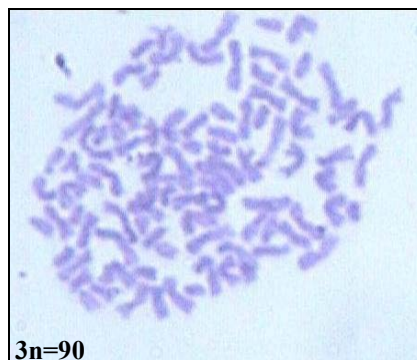
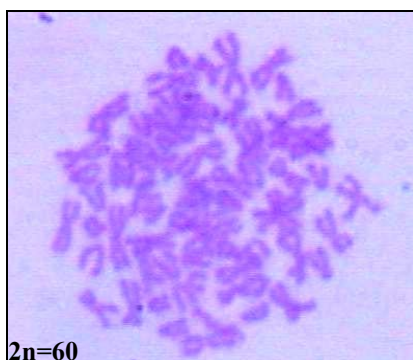
ملاحظه‌ای افزایش خواهد یافت؛ این میزان می‌تواند برابر و یا گاهی بیشتر از درصد لقاح اسپرم نرهای معمولی باشد (۱). در مطالعه اخیر نیز از مخلوط اسپرم چند مولد نر تغییر جنسیت یافته برای لقاح استفاده گردید و لذا میزان لقاح و به دنبال آن درصد چشم زدگی بالایی مشاهده شد.

میزان تفریح تخم‌های چشم زده در ماهیان دپلوئید تمام ماده و مخلوط نر و ماده بیشتر از ماهیان تریپلوئید مخلوط نر و ماده بود ولی با تیمار تریپلوئید تمام ماده تفاوت معنی‌داری نداشت.

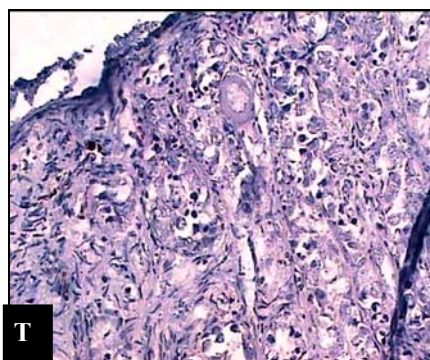
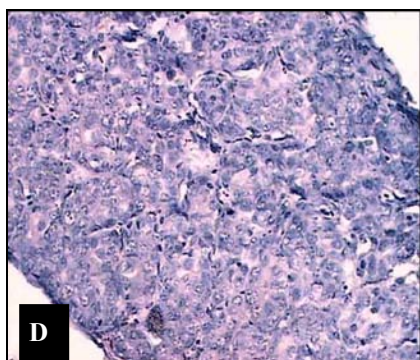
شوک گرمایی به‌عنوان عامل منفی دیگر همراه می‌شود منجر به کاهش چشمگیر در درصد چشم زدگی تخم‌های چشم زده یعنی تیمار تریپلوئید مخلوط نر و ماده می‌شود. در این رابطه در بعضی مطالعات پایین بودن درصد لقاح اسپرم نرهای تغییر جنسیت یافته در مقایسه با نرهای معمولی گزارش شده است (۱۴). مطالعات دیگر نشان می‌دهد که اگر برای لقاح تخمک‌ها از مخلوط اسپرم چند مولد نر تغییر جنسیت یافته و به میزان حجم کافی استفاده شود، درصد لقاح به میزان قابل

شکل ۱. سلول‌های آبشش با ۱، ۲ و ۳ هستک (NORs) در قزل‌آلای رنگین‌کمان تریپلوئید (۱۰۰۰×)

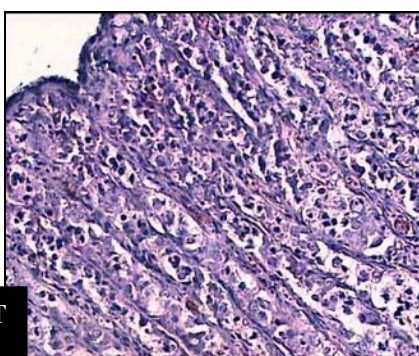
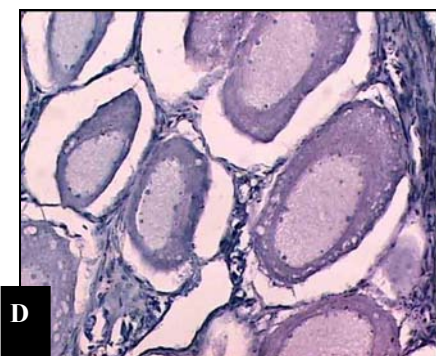

شکل ۲. گسترش کروموزومی ماهی دیپلوئید (D) و تریپلوئید (T) قزل‌آلای رنگین‌کمان (۱۰۰۰×)

شکل ۳. بافت بیضه در ماهیان دیپلوئید (D) و تریپلوئید (T) قزل‌آلای رنگین‌کمان

در سن ۸ ماهگی (H&E) (۲۰۰×)

شکل ۴. بافت تخمدان در ماهیان دیپلوئید (D) (۴۰۰×) و تریپلوئید (T) قزل‌آلای رنگین‌کمان

در سن ۸ ماهگی (H&E) (۲۰۰×).

که میزان آنیوپلوئیدی در ماهیان نر بیشتر از ماهیان ماده است. افزایش میزان بدشکلی‌ها هم‌زمان با القای پلی‌پلوئیدی در سایر مطالعات نیز نشان داده شده است (۴، ۲۷ و ۲۸).

در این بررسی از ترکیب اسپرم نرهای تغییر جنسیت یافته با تخمک ماده‌های معمولی نتایج حاصل شد که بررسی بافت‌شناسی گناد آنها نشان داد که همگی ماده می‌باشند. این در حالی است که نتایج حاصل از ترکیب اسپرم نرهای معمولی با تخمک ماده‌های معمولی، ۴۰٪ نر و ۶۰٪ ماده بودند. نتایج مشابهی در گزارش‌های سایر محققین ذکر است که نشان می‌دهد ماهیان نر تغییر جنسیت یافته قادر به تولید اسپرمی هستند که تنها حامل کروموزوم X است و فرزندان حاصل از این ماهیان تمام ماده می‌باشند (۸، ۱۳، ۱۶ و ۲۳). نتایج این بررسی نشان داد که القای تریپلوئیدی تأثیری در نسبت‌های جنسی ماهیان ندارد که این یافته با نتایج کیم و همکاران مطابقت می‌کند (۱۷).

در مطالعه حاضر گناد ماهیان در سن ۸ ماهگی بررسی شد که نتایج نشان داد تخمدان ماهیان دیپلوئید در این سن در مرحله پیش زرده‌سازی یا پری‌نوکلئوس بود، در حالی که در ماهیان تریپلوئید تنها ساختار تیغه‌ای تخمدان شکل گرفته بود ولی از لحاظ تکاملی تخمدان‌ها در همان مراحل اولیه بود. هم‌چنین بیضه‌های ماهیان دیپلوئید و تریپلوئید در این سن در وضعیت مشابه، یعنی مراحل اولیه اسپرماتوزنز قرار داشتند. لینکولن و اسکات نیز در سال ۱۹۸۳ با بررسی بافت‌شناسی گناد ماهیان قزل‌آلای رنگین‌کمان در سن ۵ ماهگی، زمانی که ماهیان ۱/۵ تا ۳ گرم بودند، مشاهده کردند که در ماهیان ماده تریپلوئید در این سن تخمدان‌ها تکامل نیافته بودند و اگرچه ساختار تیغه‌ای مشخصی داشتند، ولی تخمک در آنها وجود نداشت، در حالی که در ماده‌های دیپلوئید در این سن تخمدان مملو از اووسیت‌های تکامل یافته بود (۱۸). در ماهیان نر تکامل بیضه‌ها در این سن تا مرحله اسپرماتوگونی انجام شده بود و تفاوتی بین ماهیان دیپلوئید و تریپلوئید مشاهده نگردید. هم‌چنین طبق مشاهدات کیم و همکاران در سال ۱۹۸۸، بیضه ماهیان قزل‌آلای رنگین‌کمان دیپلوئید و تریپلوئید در سن ۱۲ ماهگی از لحاظ

به‌نظر می‌رسد این پدیده بیشتر با آنیوپلوئید بودن جنین‌های تریپلوئید ارتباط داشته باشد زیرا جنین‌هایی حاصل شده‌اند که توانایی تفریح ندارند (۷). از آنجا که میزان تفریح تخم‌های چشم زده در جمعیت تمام ماده تریپلوئید بیشتر از ماهیان مخلوط نر و ماده تریپلوئید بود، شاید بتوان عنوان کرد که احتمال آنیوپلوئید بودن جنین‌های ماده نسبت به جنین‌های نر کمتر است و البته این ادعا در صورتی صحیح می‌باشد که بتوان مطمئن شد که تخم‌های چشم زده‌ای که تفریح نیافته‌اند آنیوپلوئید بوده‌اند.

افزایش تلفات مراحل مختلف انکوباسیون در ماهیان تریپلوئید نسبت به ماهیان دیپلوئید توسط محققین بسیاری (۱۵، ۲۸، ۳۱). گزارش شده است. این پدیده می‌تواند ناشی از اثرات نامطلوب شوک دهی در زمان القای تریپلوئیدی به‌عنوان یک عامل استرس‌زا باشد و یا بر اثر تولید جنین‌های آنیوپلوئید (اصولاً اگر تغییر در تعداد کروموزوم‌ها مضر بی از n باشد این حالت را Euploidy و اگر مضر بی از n نباشد آن را Aneuploidy می‌نامند) باشد که به‌واسطه اختلالات کروموزومی ایجاد شده‌اند و توانایی بقا ندارند (۴).

در مورد میزان بازماندگی لاروها از زمان تفریح تا مرحله تغذیه فعال تفاوت معنی‌داری بین تیمارهای مورد بررسی مشاهده نگردید، هرچند که در تیمار تمام ماده تریپلوئید این میزان در بالاترین حد ممکن یعنی ۹۹/۹۹٪ بود. تاباتا و همکاران نیز دریافتند که میزان بقای ماهیان تمام ماده تریپلوئید در دوران جنینی بیشتر از ماهیان نر و ماده دیپلوئید و در ماهیان نر و ماده دیپلوئید نیز بیشتر از ماهیان نر و ماده تریپلوئید بود (۲۹).

با بررسی تعداد لاروهای بدشکل در مرحله انکوباسیون، در هیچ یک از تیمارهای دیپلوئید حالات بدشکلی مشاهده نگردید؛ در حالی که در تیمارهای تریپلوئید تعدادی لارو بدشکل شناسایی و جدا گردید که با شمارش آنها مشخص شد این تعداد در تیمار تریپلوئید مخلوط نر و ماده به‌طور معنی‌داری بالاتر بود. طبق نظر بنفی مشخص نیست آیا ماهیان بدشکل واقعاً تریپلوئید هستند یا آنیوپلوئید (۹). بنابراین اگر فرض بر این باشد که بدشکلی‌های ایجاد شده ناشی از آنیوپلوئیدی باشند، باز هم می‌توان اظهار کرد

برای ادامه پرورش می‌باشد.

تکاملی در یک مرحله بودند، همچنین تخمدان‌های دیپلوئید در این سن در مرحله پری‌ویتلوژنیک بودند، در حالی که تخمدان ماهیان تریپلوئید توسعه نیافته بود (۱۷).

سپاسگزاری

در پایان لازم می‌دانیم که از کلیه مسئولین و پرسنل محترم کارگاه شهید باهنر کلاردشت به‌خصوص جناب آقای مهندس پاشا زانوسی ریاست محترم وقت مرکز و آقای مهندس گلشاهی مدیر محترم بخش تکثیر که در تمام مراحل انجام این بررسی با ما همکاری داشتند نهایت قدردانی را داشته باشیم.

در جمع‌بندی نهایی می‌توان اظهار نمود که به‌کارگیری روش‌های مورد استفاده در این تحقیق منجر به تولید جمعیت تمام ماده دیپلوئید و تریپلوئید قزل‌آلای رنگین‌کمان در شرایط مرکز تکثیر و پرورش ماهیان سردابی شهید باهنر کلاردشت گردید و نتایج نرماتیب‌های مراحل مختلف تکثیر، انکوباسیون و پرورش اولیه (تا وزن ۸۰ گرم) حاکی از پتانسیل مناسب آنها

منابع مورد استفاده

- جوهری. س.ع.، م.ر. کلباسی، ا.س. ویلکی و م.طلا. ۱۳۸۲. مقایسه خصوصیات و قابلیت لقاح اسپرم در ماهیان نر تغییر جنسیت یافته و مولدان معمولی قزل‌آلای رنگین‌کمان (*Oncorhynchus mykiss*). مجله علوم دریایی ایران ۲(۴): ۲۷ - ۳۷.
- دهقانی. س. و س. اکبری. ۱۳۷۶. بررسی تکنیک برداشت دستگاه تناسلی ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان در ایران. مجله علمی شیلات ایران ۶: ۱۷ - ۲۲.
- طلا، م. ۱۳۸۰. بهینه‌سازی تیمار هورمون ۱۷ آلفا متیل تستوسترون به‌منظور ایجاد تغییر جنسیت و عقیمی در ماهی قزل‌آلا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران، شمال.
- کلباسی. م. ر. ۱۳۷۲. القای تریپلوئیدی در ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان به‌وسیله شوک‌های گرمایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۰ صفحه.
- مهدوی شهری. ن.، ع. فاضل، م. ژیان طیبسی و ز. سعادتفر. ۱۳۸۰. تکنیک‌های هیستولوژی و هیستوشیمی (نظری و عملی). انتشارات فردوسی مشهد.
- Arabac, M., I. Dilerb and M. Sarb. 2004. Induction and synchronization of ovulation in rainbow trout, *Oncorhynchus mykiss*, by administration of emulsified busserelin (GnRH_a) and its effects on egg quality. *Aquaculture* 237: 475-484.
- Benfey, T.J. and E. M. Donaldson. 1988. Triploidy in the cultured of pacific salmon. *Aquaculture international congress and exposition, Canada*.
- Benfey, T.J. 1996. Use of All-female and triploid salmonids for aquaculture in Canada. *Bull. Aquacul. Assoc. Can.* PP: 6-9.
- Benfey, T.J. 1999. The physiology and behavior of triploid fishes. *Rev. in Fisheries Sci.* 7(1): 39- 67.
- Billard, R., J. Petit, B. Jalabert and D. Szolosi. 1974. Artificial insemination in trout using a sperm diluents. PP. 715- 723. *In: J. H. S. Blaxter (Ed.), Early Life History of Fish.* Springer_ Verlag Pbu., Berlin.
- Billard, R., M. Richard and B. Breton. 1977. Stimulation of gonadotropin secretion after castration in rainbow trout. *Gen. and Compar. Endocrin.* 33: 163-165.
- Brydges, K. and T.J. Benfey. 1991. Triploid brown trout (*Salmo trutta*) produced by hydrostatic pressure shock. *Bull. of the Aquaculture Assoc. of Can.* 3: 31-33.
- Bye, V.J. and R.F. Lincoln. 1986. Commercial methods for the control of sexual maturation in rainbow trout. *Aquaculture.* 57:299-309.
- Geffen, A.J. and J.P. Evans. 2000. Sperm traits and fertilization success of male and sex-reversed female rainbow trout. *Aquaculture* 182:61-72.
- Happe, A., E. Quillet and B. Chevassus. 1988. Early life history of triploid rainbow trout. *Aquaculture* 71: 107-118.

16. Johnstone, R. 1996. Experience with salmonid sex reversal and triploidisation technologies in the united kingdom. Bull. Aquaculture Assoc. Can. 2: 9- 13.
17. Kim, D.S., I.B. Kim and Y.G. Baik. 1988. Early growth and gonadal development of triploid rainbow trout (*Salmo gairdneri*). J. Aquaculture 1: 41-51.
18. Lincoln, R.F. and A.P. Scott. 1983. Production of all-female triploid Rainbow trout. Aquaculture 30: 375-380.
19. Moccia, R.D. and K.R. Munkittrick. 1986. Relationship between the fertilization of rainbow trout (*Salmo gairdneri*) eggs and the motility of spermatozoa. Theriogenol. 27: 679-688.
20. Oflyn, F.M., S.A. McGeach, G.W. Friars, T.J. Benfey and J.K. Bailey. 1997. Comparisons of cultured triploid and diploid Atlantic salmon (*Salmo salar*). ICES J. Marine Sci. 45: 1160-1165.
21. Omoto, N., M. Maebayashi, SH. Adachi, K. Arai and K. Yamauchi. 2005. Sex ratios of triploids and gynogenetic diploids induced in the hybrid sturgeon, the bester (*Huso huso* female $\times$ *Acipenser ruthenus* male). Aquaculture 245: 39-47.
22. Phillips, R.B., K. D. Zajicek, P.E. Ihseen and O. Johnson. 1986. Application of silver staining to the identification of triploid fish cells. Aquaculture 54: 313-319.
23. Piferrer, F. 2001. Endocrine sex control strategies for the feminization of teleost fish. Aquaculture 197: 229- 281.
24. Sheehan, R.J., S.P. Shasteen, A.V. Suresh, A.R. Kapuscinski and J.E. Seeb. 1999. Better growth in All-female diploid and triploid rainbow trout. Trans. Am. Fisheries Soc. 129: 491-498.
25. Smith, D.S. and T.j. Benfey. 2001. The reproductive physiology of three age classes of adult female diploid and triploid brook trout. Fish Physiol. Biochem. 25: 319-333.
26. Strunjak, I., R. Rakovak and N. Topic. 2003. Micronucleus occurrence in diploid and triploid rainbow trout. Vet. Med. Czech. 48: 215-219.
27. Strussman, C.A., N.B. Choon, F. Takashima and T. Oshiro. 1993. Triploid induction in an atherinid fish, the Pejerrey (*Odontestbes bonariensis*). Prog. Fish. Cult. 55: 83-89.
28. Sutterlin, A.M., J. Hplder and T.J. Benfey. 1987. Early survival and subsequent morphological deformities in landlocked, anadromus, and hybrid (L $\times$ A) diploid and triploid Atlantic salmon (*Salmo salar*). Aquaculture 64: 157-164.
29. Tabata, Y.A., M.G. Rigolini and M.K. Nagata. 1997. Production of all-female triploid rainbow trout. I- Embryo survival. Boletim- do- Instituto- de- Pesca- Sao- Paulo 24(1): 47-55.
30. Thorgaard, G.H. and G.A.E. Gall. 1979. Adult triploids in rainbow trout family. Genetics 93: 961-973
31. Thorgaard, G.H. and M.E. Jazwin. 1981. Polyploidy induced by heat shock in rainbow trout. Trans. Am. Fisheries Soc. 110: 546-550.
32. Yamazaki, F. 1983. Sex control and manipulation in fish. Aquaculture 33: 329- 354.